

JOHN MURRAY v. ZDRUŽENO KRALJESTVO

(Eur. Court H.R., 8. 2. 1996, Reports 1996-I)

Policija je vlagatelj 7. januarja 1990 ob 17.40. po 14. oddelku Zakona o preprečevanju terorizma [Prevention of Terrorism Act] aretirala in ga poučila skladno s 3. členom Uredbe o dokazih v kazenskem postopku na Severnem Irskem iz leta 1988 [Criminal Evidence Northern Ireland Order 1988]. Ta določa: „Ničesar vam ni treba povedati, razen če vi tako želite, vendar vas moram opozoriti, da če pozabite omeniti kakšno dejstvo, na katero bi se zanašala obramba na sodišču, bo vaša napaka izkoristiti priložnost govora na sodišču obravnavana kot podpora relevantnim dokazom proti vam. Če želite kaj povedati, bo izrečeno sodilo v dokaz.” Na zastavljena vprašanja policije ni odgovarjal. Ob prihodu na policijsko postajo okrog sedme zvečer ni želel dati svojih osebnih podatkov. Obveščen je bil o pravici do obvestitve prijateljev ali sorodnikov o priporu, vendar je to zavrnil, želel pa je posvetovanje z odvetnikom. Dostop do zagovornika je bil odložen za rok 48. ur od prijete zaradi mnenja policijskega inšpektorja, da bi zagovornik oviral zbiranje informacij o nalogah za teroristična dejanja oziroma otežil preprečitev terorističnih dejanj. Okoli devetih zvečer je policist vlagatelj poprosil za obrazložitev njegove prisotnosti v hiši, kjer je bil aretiran. Pri tem ga je opozoril na 6. člen Uredbe, ki pravi, da če temu ne zadosti ali če to zavrne, lahko sodišče, sodnik ali porota iz tega sklepa na pravilnost obtožujočih trditev. Vlagatelj na to ni odgovoril.

Kasneje je vlagatelj ponovno želel posvet z odvetnikom, vendar je policijski inšpektor ugotovil, da razlog za odložitev še vedno obstaja.

Vlagatelj je bil med 8. in 9. januarjem še večkrat zaslišan, vendar je v vsakem primeru molčal. Zagovornika je prvič videl šele 9. 1. ob 18.33. Na nobenem zaslišanju zagovornik ni smel biti prisoten.

Maja 1991 je bil vlagatelj sojen za kazniva dejanja zarote za storitev umora, za protipravni odvzem prostosti nekemu g. L. in pripadnost prepovedani organizaciji IRI. Po mnenju Krone je bil g. L. pripadnik IRE in hkrati tajni agent policije; vlagatelj in še sedem ostalih naj bi iz njega izsililo priznanje, da je ovaduh, in za kazen so ga hoteli ubiti. Na sojenju vlagatelj ni podal nobenih dokazov v svojo obrambo, niti ni pričal, čeprav ga je sodnik opozoril na 4. člen Uredbe, po katerem se lahko sodišče pri odločanju o krivdi ali nekrivdi opre na zavrnitev dati dokaze ali odgovoriti na vprašanja.

Vlagatelj je bil spoznan za krivega pomoči pri protipravnem odvzemu prostosti g. L. in obsojen na 8 let zapor. Pritožil se je na Višje sodišče Severne Irske, ki pa je njegovo pritožbo zavrnilo.]

I. Zatrjeване kršitve 6. člena Konvencije

40. Vlagatelj je trdil, da je prišlo v nasprotju s 1. in 2. odstavkom 6. člena do kršitve pravice do molka in privilegija zoper samoobtožbo [right not to incriminate oneself]. Nadalje se je pritožil, da mu je bil zavrnjen dostop do zagovornika, kar predstavlja kršitev 1. odstavka 6. člena v povezavi s 3. (c) odstavkom Konvencije. [...]

A. 1. in 2. odstavek 6. člena: pravica do molka

41. Vlagatelj v svojem predlogu meni, da je uporaba Uredbe v konkretnem primeru pomenila kršitev 1. in 2. odstavka 6. člena Konvencije; pravice do molka, privilegija zoper samoobtožbo in načela, da breme dokazovanja brez pomoči obdolženega nosi obtožba.

Izjavil je, da je prvi in najbolj očiten element pravice do molka pravica molčati ne glede na policijsko zasliševanje in na sodišču ne pričati zoper sebe. Po njegovem mnenju so bili ti elementi v britanskem kazensko-pravnem sistemu vedno bistveni in temeljni. [...] Po njegovem so to absolutne pravice, ki jih je obdolženi upravičen uživati brez omejitev.

Drugi, enako bistveni element pravice do molka pa je, da obdolženi ob izvrševanju te pravice ne bo uporabljen kot dokaz zoper samega sebe na sojenju. Kljub temu je sodnik na temelju 4. in 6. člena Uredbe iz odločitve obdolženca, da molči med policijskim zasliševanjem in tekom sojenja, potegnil zelo ostre sklepe. [...]

42. Amnesty International je izjavila, da je dopustitev sovražnega sklepa, ki izhaja iz obdolženčevega molka, učinkovito sredstvo prisiljenja, ki prenese breme dokazovanja z obtožbe na obdolženca in je nezdržljiva s pravico neizsiljevanja samoobtožujočih izjav oziroma priznanjem krivde, ker obdolženi nima razumne izbire med molkom - ki se bo obravnaval kot pričevanje zoper njega - in pričanjem. [...]

43. [...] Vlada je poudarila, da Uredba ne odvzema pravice do molka med policijskim zasliševanjem, nedvoumno pa je potrdila tudi pravico nepričevanja [right not to testify] na sojenju. Nadalje je navedla, da Uredba ne obrača ne bremena ne dokaznega standarda: na obtožbi ostaja, da onstran razumnega dvoma dokaže obdolženčevo krivdo. Uredba v natančno določenih okoliščinah

dopušča le sklepanje iz obdolženčevega molka. Vlada torej trdi, da to samo po sebi ne krši pravice do molka.

Glede tega je [Vlada] poudarila zagotovila, ki vplivajo na sklepanje na temelju Uredbe in ki so bila navedena v državnih sodnih odločitvah. Sodišča so še posebno močno izpostavila, da uredba sodniku takšno sklepanje dovoljuje le, če mu ga narekuje „zdrava pamet“ [common sense dictates]. V vsakem primeru je vprašanje, ali je naveden dokaz obtožbe dovolj tehten, da zahteva odgovor [obdolženega]. [...]

Na podlagi ocene [dokazov zoper vlagatelja] je Vlada izjavila, da navedeni dokaz Krone proti vlagatelju [...] kaže na njegovo sodelovanje pri protipravnem odvzemu prostosti g. L. in da ta primer „zahteva odgovor“. Zaradi tega je bilo sklepanje popolnoma naravno in v skladu z zdravo pametjo.

45. Čeprav v 6. členu Konvencije ni točno omenjeno, pa ne more biti dvoma, da sta pravica do molka med policijskim zasliševanjem in privilegij zoper samoobtožbo splošno priznana mednarodna standarda, ki ležita v osrčju ideje o poštenem postopku iz 6. člena. Ti privilegiji z zagotavljanjem varstva obdolženemu pred protipravno oblastveno prisilo prispevajo k izogitvi izgube pravičnosti in varujejo namene 6. člena.

46. Sodišče meni, da ni bilo poklicano za abstraktno razčlenbo obsega teh privilegijev in še posebej ne za določitev „neprimerne prisile“ [improper compulsion] v tej zvezi. Problematično v tem primeru je, ali so ti privilegiji [immunities] absolutni v smislu, da se obdolženčevo izvrševanje pravice do molka ne sme na sojenju v nikakršnih okoliščinah uporabiti zoper njega in se vedno upošteva kot „neprimerna prisila“, ali druga možnost, da se v določenih okoliščinah ob vnaprejšnjem opozorilu njegov molk lahko uporabi.

47. Po eni strani je očitno, da so omenjeni privilegiji nezdružljivi z obsodbo, ki bi bila oprta izključno oziroma pretežno na obdolženčev molk ali odklonitev dajanja odgovorov na vprašanja ali zavrnitev navedbe dokazov. Po drugi strani pa Sodišče enako očitno meni, da ti privilegiji ne morejo in ne smejo preprečiti upoštevanja molka obdolženca pri oceni prepričljivosti navedenih dokazov obtožbe v položajih, ki jasno zahtevajo njegovo razlago.

Če se mora med tema dvema skrajnostma potegniti črta, iz razumevanja „pravice do molka“ sledi, da mora biti odgovor na vprašanje o absolutnosti pravice negativen.

Zaradi tega ne more biti odločeno, da obdolženčeva odločitev o molčanju med kazenskim postopkom ne bo imela nobenih posledic, ko bo sodišče poskušalo oceniti dokaze zoper njega. [...]

Ugotovitev, ali izpeljava neugodnega sklepa iz obdolženčevega molka krši 6. člen, mora biti odločena v luči vseh okoliščin primera, še posebej ob upoštevanju položajev, iz katerih so bili sklepi izpeljani, pomembnosti, dani od državnih sodišč v njihovi oceni dokazov in stopnji prisile, ki je neločljivo povezana s takimi položaji. [...]

50. Sistem, ki opozori obdolženega - ki je lahko brez zagovornika (kot vlagatelj) -, da so lahko neugodni sklepi izpeljani iz zavrnitve policiji priskrbeti razlago za svojo prisotnost na kraju zločina ali pričati med sojenjem, ob upoštevanju teže primera, gotovo vsebuje določeno stopnjo posredne prisile. Vendar pa ta faktor sam po sebi ne more biti odločilen, ker vlagatelj ni bil prisiljen k razlagi oziroma pričevanju. [...]

51. [...] Vprašanje vsakega primera je, ali je dokaz, naveden s strani tožilstva, dovolj tehten, da zahteva odgovor [obdolženega]. Državna sodišča ne morejo zaključiti, da je obdolženi kriv le zato, ker se je odločil za molk. Le če dokaz proti njemu „zahteva“ pojasnilo, ki bi ga obdolženi moral podati pa ga ne, „se lahko kot zadevo razuma dovoli izpeljavo sklepa, da ni pojasnila in da je obdolženi kriv“. Nasprotno: če ima primer tožilstva tako majhno dokazno vrednost, da ne zahteva nobenega odgovora, nezagotovitev le-tega ne opraviči sklepa o krivdi. Skratka: sklepi, ki so izpeljani na temelju Uredbe, so lahko le razumski sklepi, ki jih sodnik primerno pretehta na osnovi dokaza zoper obdolženega. [...]

54. Glede na tehtnost dokaza proti vlagatelju je po mnenju Sodišča, [...], izpeljava sklepov iz njegove zavrnitve navedbe razlage za svojo prisotnost v hiši ob aretaciji, med policijskim zasliševanjem in na sojenju, zadeva zdrave pameti in se v teh okoliščinah ne more razumeti kot nepoštena ali nerazumna. [...]

Ravno tako ne more biti rečeno, [...], da je izpeljava logičnih sklepov iz obdolženčevega obnašanja povzročila premik dokaznega bremena s tožilstva na obrambo in bi bilo zaradi tega kršeno načelo domneve nedolžnosti. [...]

57. Na podlagi povedanega in ob upoštevanju sklepov, na temelju Uredbe izpeljanih med sojenjem, in njihovega vpliva na pravice obrambe Sodišče meni, da kazenski postopek ni bil nepošten, oziroma da ni prišlo do kršitve domneve nedolžnosti.

58. Zatorej ni bilo kršitve 1. in 2. odstavka 6. člena Konvencije.

B. Dostop do zagovornika

59. Vlagatelj je predložil, da mu je bil v kritični fazi kazenskega postopka zavrnjen dostop do zagovornika. Izjavil je, da je na Severnem Irskem zaradi možnosti izpeljave sklepov na osnovi 3., 4. in 6. člena Uredbe začetna faza pripora odločilnega pomena za celotni kazenski postopek.

Dostop do vsake pravne pomoči mu je bil dejansko zavrnjen za 48 ur. [...] Dvanajstkrat je bil zaslišan brez navzočnosti zagovornika, ki bi ščitil njegove interese. Ko mu je bil dostop do zagovornika končno odobren, mu je ta svetoval nadaljnji molk, delno zato, ker je vztrajal pri molku že med razgovorom in delno zato, ker zagovornik ni smel biti navzoč med zaslišanjem. [...]

60. [Vlada je v zagovoru želela prikazati vlagateljevo prejudiciranje. Trdi, da je zakonska možnost zavrnitve dostopa do zagovornika za 48 ur določena za omejitve oviranja pri zbiranju informacij; na temelju 4. in 6. člena Uredbe izpeljani sklepi niso bili edini dokaz zoper vlagatelja. Dalje: dostop do zagovornika mu je bil omejen le 48 ur, po tem ga je lahko imel po lastni izbiri. Vlada tudi trdi, da ne njegovo vedenje ne dejanja ne kažejo, da bi deloval drugače, če bi imel zagovornika od začetka.]

61. Amnesty International, Liberty in ostali so poudarili, da je med policijskim pridržanjem [police custody] dostop do zagovornika bistveni del uveljavljenih mednarodnih standardov, ki se tičejo zaščite pred incommunicado priporom [detention]. Poleg tega je tudi bistveni element pri pridobitvi procesnih zagotovil od sodišča glede na nezakonit pripor. [...]

63. Državni zakoni lahko navežejo posledice na vedenje obdolženega v začetnih stopnjah policijskega zasliševanja, ki je odločilno za vidike obrambe v vsakem nadaljnjem kazenskem postopku. V takih okoliščinah bo 6. člen normalno zahteval, da obdolženi pridobi pomoč zagovornika že v začetnih fazah policijskega zasliševanja. Vendar je lahko ta pravica, ki v Konvenciji sicer ni izrecno določena, zaradi utemeljenega razloga predmet omejitev. Vprašanje, ki se zastavlja v vsakem primeru, je, ali je omejitev obdolženega glede na celotni postopek prikrajšala za pošteno sojenje. [...]

66. Po mnenju Sodišča je glede na shemo v Uredbi za pravice obrambe najpomembnejše, da ima obdolženi dostop do zagovornika v začetnih stopnjah policijskega zasliševanja. V tej zvezi opaža, da je, glede na Uredbo, obdolženi na začetku policijskega zasliševanja soočen z bistveno dilemo, ki se nanaša na njegovo obrambo. Če se odloči za molk, se lahko v skladu z odstavki Uredbe zoper njega izpeljejo neugodni sklepi. Če pa se po drugi strani obdolženi med zaslišanjem odloči za prekinitev molka, tvega prejudiciranje svoje obrambe ob nadaljnji možnosti izpeljave sklepov proti njemu.

V 6. členu zagotovljeni koncept pravičnosti za take okoliščine zahteva, da ima obdolženi ugodnosti zagovornikove pomoči že v prvotnih fazah policijskega zasliševanja. Zavrnitev dostopa do zagovornika v prvih 48. urah policijskega zasliševanja v položaju, kjer so lahko pravice obrambe nepopravljivo prejudicirane, [...] je nezdržljivo s pravicami obdolženega v pomenu 6. člena. [...]

Delno odklonilno ločeno mnenje sodnika Walsh, ki se mu pridružujeta sodnik Makarczyk in Lohmus.

1. Po mojem mnenju je prišlo do kršitve 1. in 2. odstavka 6. člena Konvencije. Vlagatelju je bila v kazenskem postopku zoper katerega se je pritožil, s 6. členom zagotovljena domneva nedolžnosti. [...] V kazenskem postopku leži breme dokazovanja krivde onstran razumnega dvoma vedno na obtožbi. [...]

3. [...] Dopustitev takega postopka [v katerem se obdolženčev molk jemlje kot dokaz krivde] je enaka kot dopustitev izreka kazni obdolženemu, ker se zanaša na procesne pravice, zagotovljene s Konvencijo. Pozornost usmerjam na odločitev Vrhovnega sodišča Združenih držav v Griffin v. California (1965) 380 US, 609, ki je obravnavala podoben problem v odnosu med Petim amandmajem in Ustavo ter ukinila zakon Kalifornije, ki je sodišču dovoljeval sovražno komentiranje obdolženčeve odločitve, da ne bo pričal.

V Miranda v. Arizona (1966) 384 US, 436, je Vrhovno sodišče ZDA potrdilo, da ustavna zaščita pred samoobtožbo, vsebovana v Petem amandmaju, posamezniku zagotavlja „pravico do molka, razen če se na podlagi svoje nevlivane proste volje odloči, da bo govoril“, bodisi med kustodialnim zaslišanjem bodisi na sodišču.

4. Soglašam z večino, da predstavlja zavrnitev vlagateljeve zahteve za prisotnost zagovornika ravno tako kršitev 6. člena. [...]